

МЕНЕДЖМЕНТ

УДК 351:338.432

UDC 351:338.432

А. О. Пінчук, к. е. н.

A. O. Pinchuk, Candidate of Economic Sciences

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА В УКРАЇНІ**FEATURES OF STATE REGULATION OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF AGRICULTURE IN UKRAINE**

Актуальність теми дослідження. Прагнення побудови відкритої соціально-економічної моделі національного господарювання, інтеграційні процеси, діджиталізація зумовлюють актуальність проблем державного регулювання сталого розвитку сільського господарства на засадах генерації нових знань, інноваційних технологій і їх освоєнні у аграрному виробництві.

Постановка проблеми. Сталий розвиток сільського господарства є системою узгоджених комплексних дій держави (інструментів, засобів, важелів, інститутів), орієнтованих на забезпечення його стійкого сталого розвитку з урахуванням умов цифровізації та специфічних особливостей функціонування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові погляди щодо регулювання розвитку сільського господарства на засадах сталості, значною мірою представлені у наукових доробках таких вчених, як: А. Андрійчук, І. Бланк, В. Лук'янова, А. Мазаракі, В. Маргасова, В. Нижник, В. Павлова, О. Пересада, В. Прокопенко, І. Ревак, П. Саблук, Г. Савіна, К. Шапошников, С. Шкарлет та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Вивчення практики регулювання розвитку сільського господарства свідчать про те, що деякі аспекти теоретико-концептуального обґрунтування і методичного забезпечення державного регулювання сталого розвитку сільського господарства розроблені недостатньо й вимагають подальшого удосконалення.

Постановка завдання. Метою статті є розробка практичних рекомендацій щодо функціонування системи державного регулювання сталого розвитку сільського господарства в Україні.

Виклад основного матеріалу. У статті обґрунтовано, концептуальні уявлення про державне регулювання сталого розвитку сільського господарства в частині ідентифікації складових елементів (суб'єкти регулювання; нормативне, бюджетне, податкове та митне забезпечення; регулятори та інформаційне забезпечення), уточненні їхніх змістовно-функціональних характеристик з урахуванням вимог цифрової трансформації національного господарства.

Висновки. Сформовано наукове підґрунтя для окреслення напрямів державного впливу на сільське господарство через комплекс регуляторних дій, орієнтованих на досягнення цілей сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток; сільське господарство; державне регулювання; інновації.

DOI: 10.25140/2410-9576-2019-2(18)-210-216

Urgency of the research. The desire to build an open socio-economic model of national economy, integration processes, digitalization determine the urgency of the problems of state regulation of sustainable development of agriculture on the basis of generating new knowledge, innovative technologies and their development in agricultural production.

Target setting. Sustainable development of agriculture is a system of coordinated complex actions of the state (tools, means, levers, institutions), focused on ensuring its sustainable development, taking into account the conditions of digitalization and specific features of functioning.

Actual scientific researches and issues analysis. Scientific views on the regulation of agricultural development on the basis of sustainability are largely represented in the scientific works of such scientists as: A. Andriychuk, I. Blank, V. Lukyanova, A. Mazaraki, V. Margasova, V. Nyzhnyk, V. Pavlova, O. Peresada, V. Prokopenko, I. Revak, P. Sabluk, G. Savina, K. Shaposhnikov, S. Shkarlet and others.

Uninvestigated parts of general matters defining. Studies of the practice of regulating the development of agriculture show that some aspects of the theoretical and conceptual justification and methodological support of state regulation of sustainable development of agriculture are insufficiently developed and require further improvement.

The research objective. The purpose of the article is to develop practical recommendations for the functioning of the system of state regulation of sustainable development of agriculture in Ukraine.

The statement of basic materials. The article substantiates the conceptual ideas about the state regulation of sustainable development of agriculture in terms of identification of constituent elements (regulatory entities; regulatory, budgetary, tax and customs support; regulators and information support), clarification of their content and functional characteristics taking into account the requirements of digital transformation national economy.

Conclusions. The scientific basis for outlining the directions of state influence on agriculture through a set of regulatory actions aimed at achieving sustainable development goals has been formed.

Keywords: sustainable development; agriculture; government regulation; innovation.

Актуальність теми дослідження. В сучасних висококонкурентних, динамічних та нестабільних умовах сільське господарство спроможне успішно функціонувати на ринку та

МЕНЕДЖМЕНТ

посідати лідерські позиції значною мірою за рахунок розроблення й комерціалізації інновацій. Сільське господарство в діджиталізації постає перед необхідністю оновлення товарного асортименту, покращення відповідних споживчих параметрів продукції, техніко-технологічної модернізації, налагодження систем державного управління, пошуку дієвих рішень тощо. Такі трансформації спрямовані перш за все на оптимізацію витрат, більш якісне задоволення соціально-економічних потреб споживачів, стабілізацію їх фінансового стану, формування конкурентних переваг, зміцнення ринкових позицій. В таких умовах виникає потреба реалізувати ефективні механізми щодо забезпечення сталого розвитку сільського господарства на засадах використання найбільш дієвих форм та методів з урахуванням потреб для підвищення лідерських позицій в умовах діджиталізації національної економіки.

Постановка проблеми. Посилення ринкових відносин, стрімке прагнення побудови відкритої соціально-економічної моделі сільського господарства, інтеграція у міжнародні ринкові відносини зумовлюють потребу у дослідженні системи державного регулювання сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації. Оцінка сталого розвитку створює підґрунтя для його формування, спроможного своєчасно забезпечувати стійкий розвиток національної економіки загалом та сільського господарства зокрема. Сталий розвиток сільського господарства представляється як система узгоджених комплексних дій держави (інструментів, засобів, механізмів), орієнтованих на забезпечення його сталого розвитку з урахуванням особливостей функціонування та розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розвиток теорії та практики сталого розвитку сільського господарства внесли такі науковці, як: Ю. Анісімова, Н. Арсеньєва, В. Бажанова, В. Кисельов, І. Кондаков, С. Кортон, Н. Краснокутська, І. Пешкова, О. Покучаєва, А. Федоренко, Т. Штерцер та ін. Наукові погляди щодо розвитку сільського господарства, значною мірою представлені у працях таких вчених, як: А. Андрійчук, І. Бланк, В. Лук'янова, А. Мазаракі, В. Маргасова, В. Нижник, В. Павлова, О. Пересада, В. Прокопенко, І. Ревак, П. Саблук, Г. Савіна, К. Шапошников, С. Шарлет та ін.

Виділення недосліджених частин загальної проблеми. Вивчення практики розвитку сільського господарства свідчать про те, що окремі аспекти теоретичного обґрунтування та методичного забезпечення державного регулювання сталого розвитку сільського господарства розроблені недостатньо та вимагають подальшого удосконалення. Це визначає необхідність подальшого наукового пошуку практичних рекомендацій щодо розробки системи державного регулювання сталого розвитку сільського господарства.

Постановка завдання. Метою статті є розробка практичних рекомендацій щодо функціонування системи державного регулювання сталого розвитку сільського господарства в Україні.

Виклад основного матеріалу. У процесі дослідження наявних наукових поглядів і авторської позиції щодо сутності сталого розвитку сільського господарства та його державного регулювання визначено змістовні характеристики державного регулювання сталого розвитку сільського господарства, а саме:

- передбачає відносини, які виникають між структурованою соціально-економічною системою сільського господарства та державою;
- до сфери впливу державного регулювання залучені максимально можливі макроекономічні суб'єкти держави і сільського господарства, що спонукає до його розвитку згідно зі визначеними правилами;
- є важливою складовою загальної системи державного регулювання і закладає основи для формування нових конкурентних переваг галузі;
- є наукою про процеси і явища, які передбачають цілеспрямований вплив всіх органів державної влади на рівень розвитку сільського господарства;
- представляє собою діяльність органів влади законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру у контексті забезпечення умов сталого розвитку сільського господарства;

МЕНЕДЖМЕНТ

- механізм державного регулювання забезпечується динамічною системою органів законодавчої, виконавчої і судової влади, які відповідно до існуючого законодавства наділені повноваженнями у сфері регулюючого впливу на сільське господарство, а також науково-дослідними установами;

- взаємовідносини щодо державного регулювання сталого розвитку сільського господарства базуються на закріплених законами й іншими нормативно-правовими актами;

- передбачає певним чином циклічний процес прийняття рішень для цілеспрямованого впливу на сталий розвиток сільського господарства [1-2].

Враховуючи вище представлене, можна дійти висновку про те, що державне регулювання сталого розвитку сільського господарства представляється як наука, спеціальна система і дієвий процес.

Отже, державне регулювання сталого розвитку сільського господарства як наука передбачає сукупність знань, різних наукових поглядів, концепцій на явища і процеси, які об'єктивно відбуваються у суспільстві між органами влади та сільським господарством шляхом їх взаємодії.

Як спеціальну систему державне регулювання сталого розвитку сільського господарства необхідно розглядати у контексті цілісного середовища, яке дозволяє здійснювати вплив на сільське господарство та актуальні форми для їх взаємодії. Систему державного регулювання запропоновано розглядати з соціально-економічної та організаційної точок зору. З соціально-економічної точки зору, державне регулювання сталого розвитку сільського господарства – це сукупність норм, методів і правил організації відносин між державою й сільським господарством з метою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни з метою інтеграції у світовий економічний простір [3-4].

Для підвищення ефективності сільського господарства та забезпечення його сталого розвитку ключову роль відіграють інструменти його державного регулювання, дія яких спрямована на забезпечення громадян якісними, безпечними й доступними продуктами сільськогосподарського виробництва в достатній кількості, будучи запорукою продовольчої безпеки і стабілізації ситуації в усьому суспільстві. Державне регулювання забезпечення сталого розвитку сільського господарства представлено у вигляді концептуальної схеми, ключові параметри якої визначають зміст управлінських дій, основні функції і можливі напрями реалізації (Рис. 1).

Для визначення напрямів і засобів реалізації представленої системи обґрунтовано комплекс інституційно організаційних та функціонально-управлінських підходів до її імплементації в національній економіці, які сприяють забезпеченню диверсифікації завдань щодо вирішення соціо-еколого-економічних проблем сільського господарства та їх відповідності інституційно-функціональним особливостям суб'єктів господарювання.

Результати дослідження засвідчують багатоаспектність підходів до класифікації методів державного регулювання економіки, які при застосуванні на практиці відповідно до галузевого спрямування можна застосовувати для забезпечення регуляції життєдіяльності сільського господарства. В палітрі методів слід виділити їх види [1-7]: за формами впливу (прямі та опосередковані); за засобами впливу (правові, адміністративні, економічні, організаційні і мотиваційні); за змістом регуляторних процесів (загальні і спеціальні); за рівнями (загальнодержавні, регіональні, галузеві і локальні); за частотою використання (постійні та тимчасові); за характером використання (добровільні і примусові); за рівнем стимулювання (активізуючі та дестимулюючі). Варто зазначити, що методи можуть мати як характер стимулювання, активізації і розширення діяльності суб'єктів господарювання, так й стримуючий характер. Прикладом може слугувати фіскальна рестрикція (тобто обмежувальні податкові заходи). Такі заходи, мають на меті значно зменшити рівень зростання інфляції за рахунок зростання рівня безробіття і зменшення обсягу виробництва.

МЕНЕДЖМЕНТ

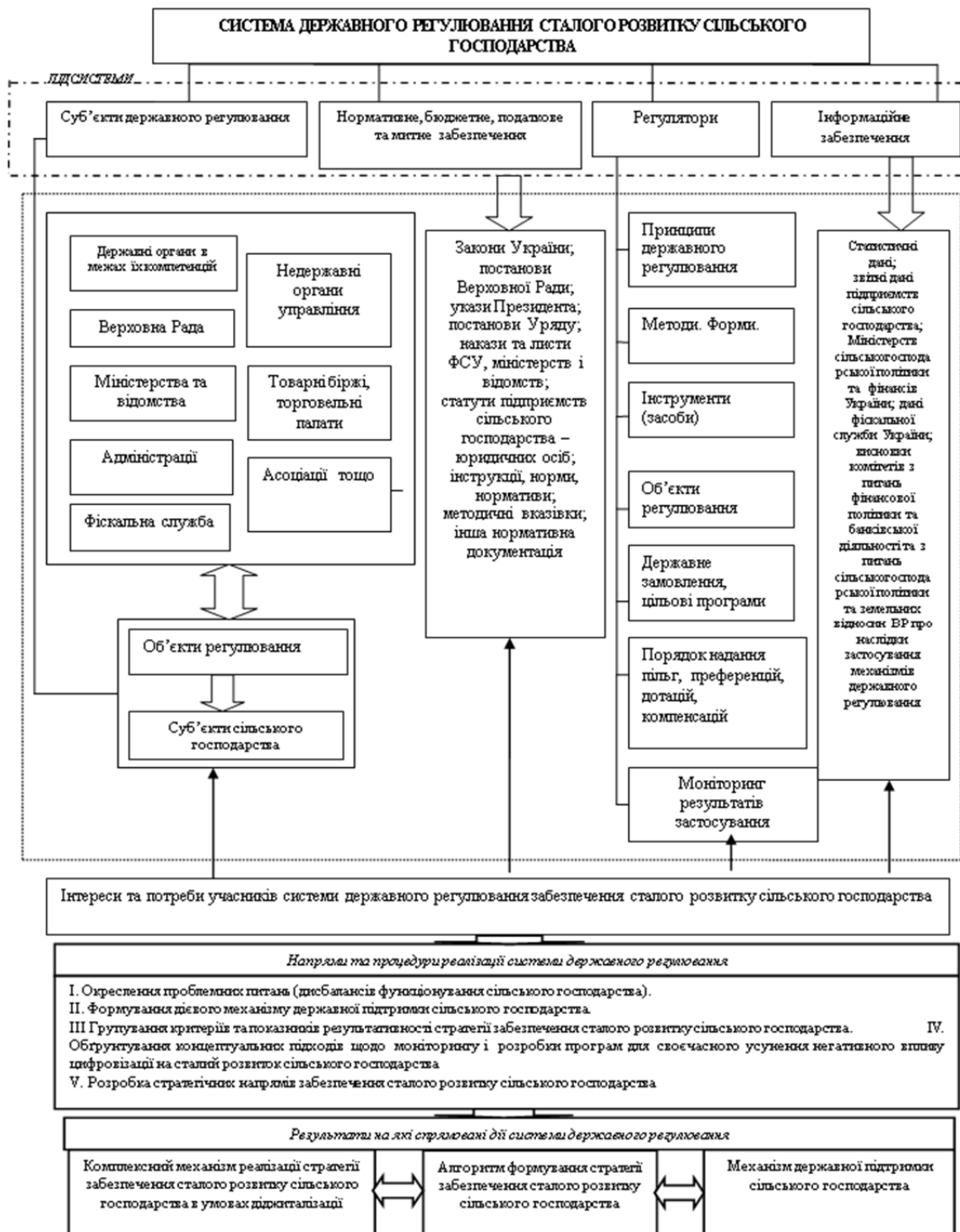

Рис. 1. Концептуалізація системи державного регулювання забезпечення сталого розвитку сільського господарства*

* Джерело: систематизовано та доповнено автором

МЕНЕДЖМЕНТ

Державне регулювання сталого розвитку сільського господарства економіки повинно відбуватися на основі системного підходу до вибору методів здійснення впливу держави на процеси, що відбуваються у цій галузі, а також визначення і застосування ефективних інструментів впровадження намічених заходів у практичне буття. Такий підхід пояснюється тим, що сільське господарство – це складний процес виробництва й досягнення позитивних результатів, що можливо за умови поєднання безлічі важелів, але це потрібно здійснювати систематично на основі оцінки багатьох варіантів комбінацій тих чи інших інструментів. Також це повинно здійснюватися на користь сільського господарства та загалом суспільства, а не в інтересах окремих суб'єктів господарювання або ж держави.

Методам державного регулювання сталого розвитку сільського господарства, як зазначалося, присвячено досить багато наукових публікацій, в яких зазвичай пропонуються такі: нормативно-правові, фінансово-економічні, організаційні, адміністративні, науково-методичні, інформаційні та освітні.

Окреслимо змістовне наповнення вище зазначених методів державного регулювання сталого розвитку сільського господарства. Так, нормативно-правові методи державного регулювання передбачають обов'язкове виконання норм поведінки на ринку сільськогосподарської продукції та суб'єктів господарювання й установ, які з ними співпрацюють. Підґрунтям для реалізації такого методу регулювання економіки є: Конституція України, відповідні Закони України; постанови Верховної Ради; укази Президента; постанови Уряду; накази і листи профільних міністерств й відомств, служб, статuti підприємств сільського господарства – юридичних осіб; інструкції, норми, нормативи; методичні вказівки; інша нормативна документація, постанови й інші нормативні акти державних обласних адміністрацій і органів місцевого самоврядування. Фінансово-економічні методи регулювання пов'язані зі створенням державою фінансових чи матеріальних стимулів, здатних впливати на економічні інтереси суб'єктів господарювання й обумовлювати їхню поведінку.

На наш погляд, економіка сільського господарства вимагає оптимального сполучення державного регулювання та ринкових важелів. Необхідно зазначити, що методи не лишаються незмінними. Саме поєднання методів державного регулювання сталого розвитку сільського господарства, виокремлення з них провідних залежить від рівня продуктивних сил та стану виробничих відносин. Оптимальний розвиток відповідних суспільних процесів досягається шляхом застосування всієї сукупності методів. Кожний із них певним чином впливає на учасників суспільного виробництва, діяльність органів державного регулювання сталого розвитку сільського господарства (Рис. 2).

Правова основа регулювання			
Адміністративні методи регулювання			
Встановлення порядку реєстрації й ліцензування підприємств	Регламентация діяльності підприємств	Стандартизація та сертифікація	
Встановлення квот для зовнішньоекономічної діяльності	Державні замовлення та контракти	Адміністративні заборони й обмеження	
СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО			
Економічні методи регулювання			
Фінансово-кредитне регулювання	Податкове регулювання	Інвестиційне регулювання	
Регулювання цін	Бюджетне регулювання	Регулювання розвитку регіональних ринків	
Закони, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, Розпорядження міністрів, відомств комітетів, Рішення місцевих адміністрацій.			

Рис. 2. Організаційно-економічні методи державного регулювання сталого розвитку сільського господарства*

* Джерело: запропоновано автором

МЕНЕДЖМЕНТ

Використання того або іншого інструменту в регуляційних процесах залежить від ряду чинників: характеру відносин держави з сільськогосподарськими підприємствами; спеціалізації (специфікації виробництва) об'єктів, що регулюються; господарської компетенції (сукупності господарських прав та обов'язків) суб'єкта процесу регулювання; рівнем значимості питання, що можна вирішити за допомогою регуляторів, свідомості суспільства тощо.

З вище представленого випливає, що інституційні засади формують процеси регулювання державою розвиток та активізацію сільського господарства, що регламентуються законодавчо-нормативними актами; визначають правила співпраці з відповідними установами, які покликані забезпечити впровадження означених державою умов щодо підтримки або забезпечення захисту від певних ризиків сільськогосподарських товаровиробників; впровадження заходів з покращення життя на селі, що опосередковано впливає на ефективність діяльності сільського господарства.

Висновки. Доведено, що для забезпечення сталого розвитку сільського господарства необхідним є використання взаємоузгоджених методів та інструментів державного регулювання, які корелюють із завданнями відповідної стратегії. Концептуально-методологічним інструментарієм участі держави у розвитку сільського господарства є інституційне, нормативне, бюджетне, податкове, митне та інформаційне забезпечення. Форми та методи участі держави в забезпеченні сталого розвитку сільського господарства залежать від сучасного стану та запланованих завдань галузі й передбачають: використання дієвого механізму державної підтримки сільського господарства; контроль за показниками результативності стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства; проведення моніторингу та розробка програм для своєчасної адаптації до вимог діджиталізації економіки; розробка й реалізація стратегічних напрямів забезпечення сталого розвитку сільського господарства з урахуванням соціальних, екологічних та економічних складових.

Література

1. Щуревич, Л. М. Інноваційні перспективи в розвитку сільського господарства в Україні / Л. М. Щуревич // Інвестиції: практика та досвід. - 2018. - №10. - С. 101-105.
2. Манойленко, О. В. Управління інноваційними процесами: формування методичного підходу до подолання бар'єрів розвитку. Конкурентоспроможність та інновації: проблеми науки та практики / О. В. Манойленко. - Х. : ВД «ІНЖЕК», 2013. - С. 139-158.
3. Никифоров, А. Є. Інноваційна діяльність: теорія і практика державного управління : монографія / А. Є. Никифоров. -К. : КНЕУ, 2010. - 420 с.
4. Shestakovska, T. and Markova E., The impact of the integration of cooperation with the European union on the development of the agrarian sector of Ukraine. Economic system development trends: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine: monograph / edited by authors. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", 2018. pp. 364-382.
5. Саблук, П. Т. Інноваційна модель розвитку сільського господарства економіки України та роль науки в її становленні / П. Т. Саблук // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. - 2011. - № 2. - С. 200-208.
6. Стратегія розвитку сільського господарства економіки на період до 2020 року. Схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-p>.
7. Концепція Державної цільової програми розвитку сільського господарства економіки на період до 2022 року: проект. URL: <http://minagro.gov.ua/node/16822>.

References

1. Shchurevych, L. M. (2018), "Innovative perspectives in the development of the agrarian sector in Ukraine", *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 10, pp.101-105 [in Ukraine].
2. Manojlenko, O. V. (2013), *Upravlinnia innovatsijnymy protsesamy: formuvannia metodychnoho pidkhodu do podolannia bar'ieriv rozvytku* [Management procedures: development of a methodological approach to recharging bars], VD "INZhEK", Kharkiv, Ukraine [in Ukraine].
3. Nykyforov, A. Ye. (2010), *Innovatsijna dial'nist': teoriia i praktyka derzhavnoho upravlinnia* [Innovative activity: theory and practice of public administration], KNEU, Kyiv, Ukraine [in Ukraine].
4. Shestakovska, T. and Markova, E. (2018), "The impact of the integration of cooperation with the European union on the development of the agrarian sector of Ukraine". *Economic system development trends: the experience of countries of Eastern Europe and prospects of Ukraine*. Riga, Latvia: "Baltija Publishing", pp.364-382 [in Ukraine].
5. Sabluk, P. T. (2011), "Innovative model of development of the agrarian sector of Ukraine's economy and the role of science in its formation", *Problemy innovatsijno investytsijnoho rozvytku*, vol. 2, pp. 200-208 [in Ukraine].
6. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), Resolution "Strategy for the development of the agricultural sector of the economy until 2020", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-r> (Accessed 27 July 2019) [in Ukraine].
7. Ministry of agrarian policy and food of Ukraine (2019), "The Concept of the State Target Program for the Development of the Agricultural Sector for the Period until 2022: Project", available at: <http://minagro.gov.ua/node/16822> (Accessed 27 July 2019) [in Ukraine].

МЕНЕДЖМЕНТ

Надійшла 12.05.2019

Бібліографічний опис для цитування :

Пінчук, А. О. Особливості державного регулювання сталого розвитку сільського господарства в Україні / А. О. Пінчук // Науковий вісник Полісся. – 2019. – № 2 (18). – С. 210-216.

**Пінчук
Аліна Олександрівна** кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу PR-технологій та логістики, Чернігівський національний технологічний університет;
<https://orcid.org/0000-0002-4999-6369>;
Researcher ID: H-2619-2014;
SPIN-код: 2154-0409;
E-mail: allpina.2013@gmail.com;

**Pinchuk
Alina Aleksandrovna** Candidate of Economic Sciences, Associate Professor at the Department of Marketing of PR-technologies and logistics, Chernihiv National Technological University;
<https://orcid.org/0000-0002-4999-6369>;
Researcher ID:H-2619-2014;
SPIN-code:2154-0409;
E-mail:allpina.2013@gmail.com.